ISSN 2277-4041

ಪ್ರಸಾರಾಂಗ
ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ

ಶಾಸನ ಅಧ್ಯಯನ

ಸಂಪುಟ-೧೧ ಸಂಚಿಕೆ-೧ ಜುಲೈ-ಡಿಸೆಂಬರ್- ೨೦೧೯

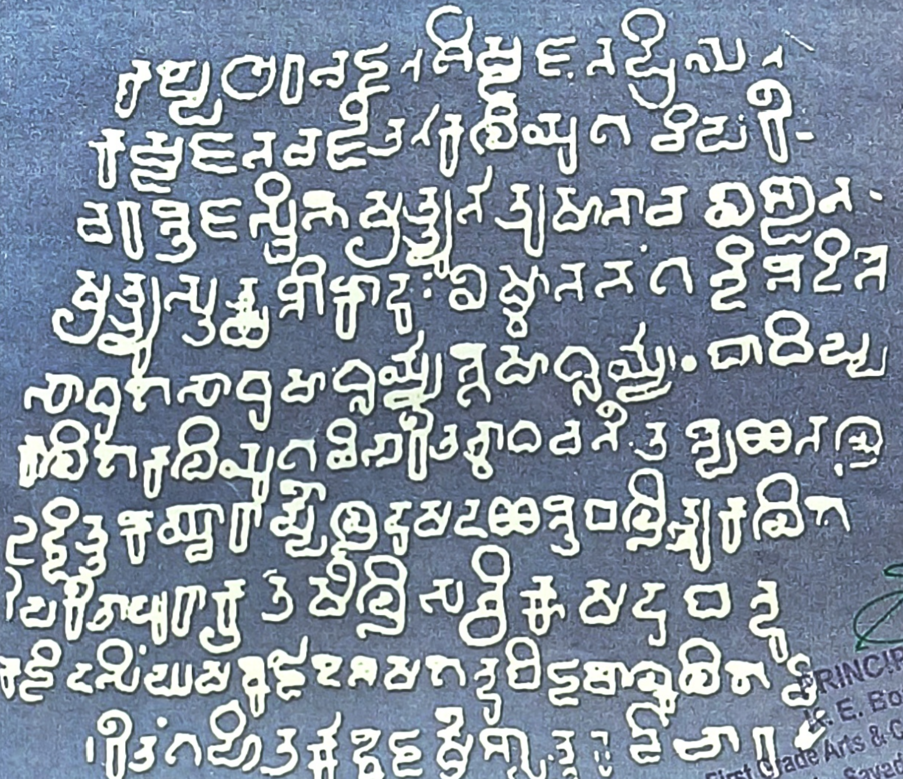

PRINCIPAL
K. E. Board's
First Grade Arts & Commerce College,
Shivaji Circle, Savadatti Road, Dharwad-6

ಶಾಸನ ಅಧ್ಯಯನ

ಸಂಪುಟ-೧೧, ಸಂಚಿಕೆ-೧

ಜುಲೈ-ಡಿಸೆಂಬರ್ ೨೦೧೯

K. E. BOARD'S FIRST GRADE ARTS & COMMERCE COLLEGE
DHARWAD-6
COLLEGE CODE: 1218

ಸಂಪಾದಕರು

ಡಾ. ಅಮರೇಶ ಯತಗಲ್

PRINCIPAL
K. E. Board's
First Grade Arts & Commerce College,
Shivaji Circle, Savadatti Road, Dharwad-6

ಪ್ರಸಾರಾಂಗ
ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ

Shaasana Adhyayana
Bi-Annual Vol-11-issue-1, July-December 2019
Edited by
Dr. Amaresh Yatagal
Associate Professor/H.O.D.,
Dept. of Epigraphy
Kannada University, Hampi
Vidyaranya 583 276
Published by
Dr. H.D. Prashanth
Director, Prasaranga
Kannada University, Hampi
Vidyaranya 583 276
Pages: 10 + ೧೫೮
www.kannadauniversity.org
First Impression: 2020
ISSN 2277-4041
ಶಾಸನ ಅಧ್ಯಯನ ಅರ್ಧವಾರ್ಷಿಕ ಪತ್ರಿಕೆ
ಸಂಪುಟ-೧೧, ಸಂಚಿಕೆ-೧, ಜುಲೈ-ಡಿಸೆಂಬರ್ ೨೦೧೯
(ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾದ ಲೇಖನಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯಗಳಿಗೆ ಲೇಖಕರೇ ಜವಾಬ್ದಾರರು)
© ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ ೨೦೨೦
ಪ್ರಧಾನ ಸಂಪಾದಕರು: ಡಾ. ಸ.ಚಿ. ರಮೇಶ
ಸಂಪಾದಕರು: ಡಾ. ಅಮರೇಶ ಯತಗಲ್
ಸಂಪಾದಕ ಸಲಹಾ ಮಂಡಲಿ
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] ರೂ. ೧೦೦/- ವಾರ್ಷಿಕ ಚಂದಾ: ವ್ಯಕ್ತಿಗಳಿಗೆ ರೂ. ೧೫೦/-
ಸಂಸ್ಥೆಗಳಿಗೆ ರೂ. ೨೦೦/-
[illegible]
[illegible] ಗಣಕ ಕೇಂದ್ರ
[illegible]
[illegible] ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯ, ಹಂಪಿ
[illegible]
[illegible] ಕಟ್ಟಡ, ಮೈಸೂರು ಬ್ಯಾಂಕ್ ವೃತ್ತ, ಅರಮನೆ ರಸ್ತೆ
[illegible]
ಮುದ್ರಣ
[illegible] ಲಿಮಿಟೆಡ್, ಬೆಂಗಳೂರು

ಸಂಪಾದಕರ ನುಡಿ

ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಶಾಸನಗಳ ಅಧ್ಯಯನವು ಎರಡು ಹಂತಗಳಲ್ಲಿ ನಡೆದಿದೆ. ಮೊದಲನೆಯ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಶಾಸನಗಳ ಪರಿವೀಕ್ಷಣೆ, ಸಂಗ್ರಹ, ಸಂಪಾದನೆ ಹಾಗೂ ಪ್ರಕಟಣೆಯಾದರೆ, ಎರಡನೆಯ ಹಂತದಲ್ಲಿ ಅಧ್ಯಯನ ಅಂದರೆ ಪ್ರಕಟವಾದ ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಅರ್ಥೈಸುವುದು ಹಾಗೂ ವಿಶ್ಲೇಷಿಸುವುದಾಗಿದೆ. ಇದು ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ರಚಿಸುವ, ಭಾಷಿಕ, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಹಾಗೂ ಸಂಶೋಧನಾತ್ಮಕವಾದ ಅಧ್ಯಯನಗಳನ್ನು ನಡೆಸುವುದಾಗಿದೆ. ಈ ಅಧ್ಯಯನವು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ವಿಶೇಷವಾದ ತರಬೇತಿ ಹಾಗೂ ತಾಂತ್ರಿಕ ಪರಿಣತಿಯನ್ನು ಬಯಸುವುದಾಗಿದೆ. ಅಲ್ಲದೇ ಇದು ಶ್ರಮದಾಯಕವಾದುದೂ ಹೌದು.

ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಅನೇಕ ವಿದ್ವಾಂಸರು ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಶಾಸನಗಳನ್ನಾಧರಿಸಿ ರಚಿಸಿರುವುದುಂಟು. ಹೆಚ್ಚಾಗಿ ರಾಜಕೀಯ ಚರಿತ್ರೆಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದಂತೆ ನಡೆದಷ್ಟು ಅಧ್ಯಯನಗಳು, ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಅಧ್ಯಯನಗಳಿಗೆ ಕಡಿಮೆಯೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಕನ್ನಡ ನಾಡಿನ ಆಡಳಿತ, ಆರ್ಥಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ, ಧಾರ್ಮಿಕ, ಶೈಕ್ಷಣಿಕ ಮತ್ತು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಸ್ಥಿತಿಗತಿಗಳ ಕುರಿತು ಅಲ್ಲಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಶಾಸನಗಳನ್ನಾಧರಿಸಿದ ಅಧ್ಯಯನಗಳು ಮಾತ್ರ ನಡೆದಿವೆ. ಹೀಗಾಗಿ ದಿನದಿಂದ ದಿನಕ್ಕೆ ಶಾಸನಾಧ್ಯಯನಗಳ ಮಹತ್ವ ಹೆಚ್ಚಾಗುತ್ತಿದೆ. ಆಯಾ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಆಳ್ವಿಕೆ ಮಾಡಿದ ರಾಜಮನೆತನಗಳ ಸಮಗ್ರವಾದ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ಕಟ್ಟಿಕೊಡಲು ಶಾಸನಗಳೇ ಪ್ರಮುಖವಾದ ಆಕರಗಳು. ಶಾಸನಗಳು ಅನೇಕ ಗ್ರಾಮಗಳಲ್ಲಿ ಇವತ್ತಿಗೂ ಸಿಗುತ್ತಿರುವುದರಿಂದ ಅವುಗಳನ್ನು ಶೋಧಿಸಿ, ಅಭ್ಯಸಿಸಿ ಆಯಾಭಾಗದ ಚರಿತ್ರೆಯನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸುವ ಅಗತ್ಯತೆ ಇದೆ. ಶಾಸನಗಳು ಆಯಾ ಸಂದರ್ಭದ ಸಮಕಾಲೀನ ಆಕರಗಳಾಗಿರುವುದರಿಂದ ವಿಶ್ವಾಸಾರ್ಹವಾದವುಗಳಾಗಿವೆ. ಸಾಹಿತ್ಯ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿರುವಷ್ಟು ಉತ್ಪ್ರೇಕ್ಷೆಗಳು ಈ ಆಕರಗಳಲ್ಲಿ ಸಿಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆದರೆ ಕೆಲವಡೆಗಳಲ್ಲಿ ಇಂತಹ ಅಂಶಗಳು ನುಸುಳಿರುವುದನ್ನು ತಳ್ಳಿಹಾಕುವಂತಿಲ್ಲ. ಅಂತಹ ಸಂಧರ್ಭದಲ್ಲಿ ಈ ಆಕರಗಳನ್ನು ಇತರ ಆಕರಗಳೊಂದಿಗೆ ತಾಳೆ ನೋಡುವ, ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ ಪರಿಶೀಲಿಸುವ, ಪರಾಮರ್ಶಿಸುವ ಅಗತ್ಯತೆ ಇದೆ.

ಈ ನಿಟ್ಟಿನಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದಿಂದ ಪ್ರಕಟಗೊಳ್ಳುತ್ತಿರುವ ಶಾಸನ ಅಧ್ಯಯನ ನಿಯತಕಾಲಿಕೆಯು ಈ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಿದೆ. ಕರ್ನಾಟಕದ ಏಕೈಕ

PRINCIPAL
K. E. Board's
First Grade Arts & Commerce College,
Shivaji Circle, Savadatti Road, Dharwad-8

೧೧.ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಶಾಸನೋಕ್ತ ವೈಷ್ಣವ ದೇವಾಲಯಗಳು / ೧೦೦
ಡಾ. ಸುರೇಶ ಕ. ಹಾನಗಲ್ಲ
೧೨.ಚಿಮ್ಮಟದುರ್ಗದ ಅರಸ ಕಂಪಿಲದೇವನ ಮೂರು ವೀರಗಲ್ಲು ಶಾಸನಗಳ ಓದುವಿಕೆಯಲ್ಲಿನ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳು / ೧೦೫
ವಿ.ಪಿ. ಗುರುಶಾಂತ್
೧೩.ತುಳುನಾಡಿನ ಗ್ರಾಮಗಳು / ೧೧೨
ಡಾ. ಇಂದಿರಾ ಹೆಗಡೆ
೧೪.ವಿಜಾಪುರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಇಂಡಿ ತಾಲ್ಲೂಕಿನ ಸಾತಲಗಾವ್ ಶಾಸನದ ಕಾಲ ಮತ್ತು ಪಾಠ: ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ವಿಶ್ಲೇಷಣೆ / ೧೨೪
ಎಸ್. ಕಾರ್ತಿಕ್
ಶಾಸನಪ್ರಾಜ್ಞರು
೧೫.ಶಾಸನತಜ್ಞರಾದ ಡಾ. ಜೆ.ಎಂ. ನಾಗಯ್ಯ ಅವರೊಂದಿಗೆ ಸಂದರ್ಶನ / ೧೩೦
ಡಾ. ಅಮರೇಶ ಯತಗಲ್
ಶಾಸನ ಕೃತಿನೋಟ
೧೬.ಲಕ್ಷ್ಮೇಶ್ವರದ ಶಾಸನಗಳು / ೧೫೩
ಲಕ್ಷ್ಮೀಶ್ ಹೆಗಡೆ ಸೋಂದಾ
ಲೇಖಕರ ವಿಳಾಸಗಳು / ೧೫೭

ಹೊಸಶೋಧ

೧

ಇಮ್ಮಡಿ ಹರಿಹರನ ಎಳಜೀರನಹಳ್ಳಿ ಕೆರೆ ಶಾಸನ ಶೋಧ

ಡಾ. ಪಿ.ವಿ. ಕೃಷ್ಣಮೂರ್ತಿ

ಬೆಂಗಳೂರು ನಗರದ ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕಿರುವ ಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿ ಬಡಾವಣೆಯಲ್ಲಿ ದಯಾನಂದ ಇಂಜಿನಿಯರಿಂಗ್ ಕಾಲೇಜು ಇದೆ. ಆ ಕಾಲೇಜಿನ ಹಿಂಬದಿ, ಅಂದರೆ ಕಾವೇರಿ ಪೈಪ್ ಲೈನ್ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಅರ್ವಾಚೀನ ಕಾಲದ ಒಂದು ಎಲ್ಲಮ್ಮನ ಗುಡಿ ಇದೆ. ಆ ಗುಡಿಯ ಮುಂದೆ ನಿಲ್ಲಿಸಿರುವ ಸುಮಾರು. ೬೦ ಸೆಂ.ಮೀ. ಅಗಲ ಸು. ೧೨೦ ಸೆಂ.ಮೀ. ಎತ್ತರ ಹಾಗೂ ಸು. ೧೫ ಸೆಂ.ಮೀ. ದಪ್ಪನೆಯ ಗ್ರಾನೈಟ್ ಚಪ್ಪಡಿ ಕಲ್ಲಿನ ಮೇಲೆ ಅಕ್ಷರಗಳಿರುವುದನ್ನು ಬೆಂಗಳೂರಿನ ರಿವೈವಲ್ ಹೆರಿಟೇಜ್ ಹಬ್‌ನ ಸದಸ್ಯರು ಗಮನಿಸಿದರು. ಅಲ್ಲದೆ ಆ ಶಾಸನದ ಹಲವು ಅಕ್ಷರಗಳು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹೂತುಹೋಗಿರುವುದನ್ನು ಗಮನಿಸಿದ ಅವರು, ಅವನ್ನು ಪರಿಶೀಲಿಸಲು ಅನುಕೂಲವಾಗುವಂತೆ ಆ ಕಲ್ಲನ್ನು ಸ್ಥಳೀಯರ ನೆರವಿನಿಂದ ಹೊರತೆಗೆಯುವ ಪ್ರಯತ್ನ ಮಾಡಿದರು ಹಾಗೂ ಶಾಸನದ ಪಾಠವನ್ನು ಸ್ಥಳದಲ್ಲೇ ಓದುವುದಕ್ಕಾಗಿ ನನ್ನನ್ನು ಆಹ್ವಾನಿಸಿದರು. ಆಗ ನಾನು ಅಲ್ಲಿಗೆ ಹೋಗಿ ನೋಡಿದೆ. ಕಲ್ಲಿನ ಮೇಲೆ ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಅಷ್ಟಾಗಿ ಆಳಕ್ಕೆ ಕೆತ್ತಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಶ್ರಮ ವಹಿಸಿ ಆ ಶಾಸನದ ಒಂದೊಂದೇ ಅಕ್ಷರಗಳನ್ನು ಕ್ರಮ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಓದಿ ದಾಖಲಿಸಿಕೊಂಡು ಅವಲೋಕಿಸಿದಾಗ ಅದು ಕರ್ನಾಟಕಾಧೀಶರಾದ ವಿಜಯನಗರ ಅರಸರಿಗೆ ಸೇರಿದ ಶಾಸನವೆಂದು ಖಚಿತವಾಯಿತು. ಚಪ್ಪಡಿಯ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ೧೮ ಸಾಲಿನ ಬರಹವಿದೆ, ಕಲ್ಲಿನ ಎಡಬದಿಯಲ್ಲಿ ಸು. ೧೨ ಸಾಲಿನ ಬರಹವಿರುವುದು ಕಂಡುಬಂದಿತು. ಮೊದಲಿಗೆ ಆ ಅಕ್ಷರಗಳ ಕಣ್ಣಿಕಲನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಲಾಯಿತು. ಆ ನಂತರ ಕಾಗದದ ಮೇಲೆ ಪಡಿಯಚ್ಚನ್ನು ಪಡೆದು ಶಾಸನ ಪಾಠವನ್ನು ಸಿದ್ಧಪಡಿಸಲಾಯಿತು. ಶಾಸನದ ಬರಹದ ಆರಂಭದ ಸಾಲಿನಲ್ಲಿ ಮೊದಲಿಗೆ

PRINCIPAL
K. E. Board's
First Grade Arts & Commerce College
Shivaji Circle, Savadatti Road, Dharwad

K. E. BOARD'S FIRST GRADE ARTS & COMMERCE COLLEGE
DHARWAD-6
COLLEGE CODE: 1218

೧೧

ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಶಾಸನೋಕ್ತ ವೈಷ್ಣವ ದೇವಾಲಯಗಳು

ಡಾ. ಸುರೇಶ ಕ. ಹಾನಗಲ್ಲ

ಪ್ರಸ್ತಾವನೆ

ಕರ್ನಾಟಕ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಪುನರ್‌ರಚಿಸುವಲ್ಲಿ ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಯು ಮಹತ್ವದ ಸ್ಥಾನವನ್ನು ಪಡೆದುಕೊಂಡಿದೆ. ಇದೊಂದು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ನಗರವೂ ಹೌದು, ಪುರಾತತ್ವ ಅವಿಭಾಜ್ಯ ಅಂಗವೂ ಆಗಿದೆ. ಧಾರವಾಡ ಎಂಬ ಪದವು[೧] ದುರ್ಗಾ ದೇವಾಲಯದಲ್ಲಿರುವ ೧೨ನೇ ಶತಮಾನದ ಆರನೇ ವಿಕ್ರಮಾದಿತ್ಯನ ತ್ರಿಭುವನಮಲ್ಲನ ಶಾಸನ, ನರೇಂದ್ರದ[೨] ಸೋಮೇಶ್ವರ ದೇವಾದಲ್ಲಿರುವ ಶಾಸನ, ಮನಗುಂಡಿ[೩] ಮತ್ತು ಹೊಂಬಳದಲ್ಲಿ[೪] ಸ್ಪಷ್ಟ ಉಲ್ಲೇಖ ದೊರೆಯುತ್ತದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯು ಒಟ್ಟು ೪೨೬೩ ಚ.ಕಿ.ಮೀ. ವಿಸ್ತೀರ್ಣವನ್ನು ಹೊಂದಿದ್ದು, ರಾಜ್ಯದ ವಿಸ್ತೀರ್ಣದಲ್ಲಿ ಶೇ% ೨.೨೨ ರಷ್ಟಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಈ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಮೇರೆಗಳು ಉತ್ತರಕ್ಕೆ ಬೆಳಗಾವಿ ಜಿಲ್ಲೆ, ದಕ್ಷಿಣಕ್ಕೆ ಹಾವೇರಿ ಜಿಲ್ಲೆ, ಪಶ್ಚಿಮಕ್ಕೆ ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆ, ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ಗದಗ ಜಿಲ್ಲೆಗಳು ಸುತ್ತುವರಿಯಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ.

ಈ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಅನೇಕ ರಾಜವಂಶಗಳು ಅಂದರೆ ಬಾದಾಮಿ ಚಲುಕ್ಯರ ಕಾಲದಿಂದ, ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರು, ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಲುಕ್ಯರು, ಕಲಚೂರಿ, ದೇವಗಿರಿ ಯಾದವರು, ಹೊಯ್ಸಳರು, ಮಹಾಮಂಡಳೇಶ್ವರರು, ಗೋವಾ ಕದಂಬರು ಹಾಗೂ ಹಾನಗಲ್ ಕದಂಬರು ಆಳಿ-ಅಳಿದುದುನ್ನು ಕಾಣಬಹುದಾಗಿದೆ. ಈ ಮನೆತನಗಳು ತಮ್ಮದೇ ಆದ ಪುರಾತತ್ವ ಮತ್ತು ಸಾಹಿತ್ಯಿಕ ಕೊಡುಗೆಗಳನ್ನು ನೀಡಿದ್ದಾರೆ. ಅಂತಹವುಗಳಲ್ಲಿ ದೇವಾಲಯಗಳು ಪ್ರಮುಖವಾದವುಗಳಾಗಿವೆ.

ದೇವಾಲಯಗಳು ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದ್ದು, ಇಲ್ಲಿ ಎರಡು ಶಬ್ದಗಳಿವೆ. ದೇವ ಮತ್ತು ಆಲಯ ಅಂದರೆ ದೇವರ ಮನೆ, ದೇವರ ಆಲಯ, ದೇವರ ಕಟ್ಟಡ ಅಂದರೆ ದೇವರು ಇರತಕ್ಕಂತಹ ಸ್ಥಾನ ಎಂದರ್ಥ.[೫] ದೇವಾಲಯಗಳು ಮಾನವನ ಬದುಕಿನಲ್ಲಿ ಮಹತ್ತರವಾದ ಪಾತ್ರವನ್ನು ವಹಿಸಿದ್ದಲ್ಲದೇ ಇವು ಸಾಮೂಹಿಕ ಪೂಜೆ, ಪ್ರಾರ್ಥನೆಗಳನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸುವ ಅನುಕೂಲಕರವಾಗಿರುವ ಒಂದು ತಾಣವಾಗಿದೆ. ಒಟ್ಟಾರೆ ಇವು ಸಮಾಜದ ಧಾರ್ಮಿಕ ಶ್ರದ್ಧೆ ಹಾಗೂ ಭಕ್ತಿಯ ಪ್ರತೀಕ. ಹಾಗೆಯೇ ನಮ್ಮ ಭವ್ಯ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ಪರಂಪರೆ ನಾಡಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದು ನಡೆಸುತ್ತಿರುವಂತಹ ಸಾಂಸ್ಕೃತಿಕ ನೆಲೆಗಳಾಗಿವೆ.[೬] ಒಟ್ಟಾರೆ ಮಾನವನು ತನ್ನ ಪ್ರಾಪಂಚಿಕ ಸುಖವನ್ನು ಪಡೆಯಲು, ಜಗತ್ತಿನ ಸೃಷ್ಟಿಕರ್ತ ಹಾಗೂ ನಿಯಂತ್ರಕನಾದ ದೇವರ ಬಳಿ ಹೋಗಲು ಸರಿಯಾದ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ತೋರಿಸುವಂತೆ ಆತನನ್ನು ದ್ಯಾನಿಸಲು, ಮನಸ್ಸಿಗೆ ಶಾಂತತೆ ಪಡೆಯಲು ದೇವಾಲಯಗಳು ಅವಶ್ಯಕ.[೭]

ಪ್ರಸ್ತುತ ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಯು ಐದು ತಾಲೂಕುಗಳನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದ್ದು, ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ, ಧಾರವಾಡ, ಕಲಘಟಗಿ, ನವಲಗುಂದ, ಕುಂದಗೋಳ ಈ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಒಟ್ಟು ಐದು ಶಾಸನೋಕ್ತ ದೇವಾಲಯಗಳು ದೊರೆತಿದ್ದು, ಅವುಗಳನ್ನು ಪಟ್ಟಿಯ ಮುಖಾಂತರ ತೋರಿಸಲಾಗಿದೆ.

ಕ್ರಸಂ	ಗ್ರಾಮ&ತಾಲೂಕು	ಶಾಸನೋಕ್ತ ಹೆಸರು	ಕಾಲ	ಪ್ರಕಟಣೆ
೧	ತಂಬೂರು(ಕ)	ವಿಷ್ಣು ಪಣಿರಾಜ	೧೧೨೦	ದ ಕದಂಬಾಸ ಆಫ್ ಗೋವಾ.೧೯
೨	ಅಮರಗೋಳ(ಹು)	ಭೈರವಿ	೧೧೧೯	Sii.vol.xv.1
೩	ಗೂಗಿಕಟ್ಟಿ(ಧಾ)	ಕೇಶವ	೧೧೨೫	Sii.vol.xv.8
೪	ಬಾಡ(ಧಾ)	ಕೇಶವ	೧೨ನೇ	Sii.vol.xv.551
೫	ಕೋಳಿವಾಡ(ಹು)	ಮಾಧವಜನಾರ್ಧನ	೧೫೬೩	Ki.vol.v.no.123

ವಿಶೇಷ ಸೂಚನೆ (ಕ). ಕಲಘಟಗಿ, (ಹು). ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ, (ಧಾ). ಧಾರವಾಡ (ನ). ನವಲಗುಂದ, (ಕು). ಕುಂದಗೋಳ

ನಾರಾಯಣ ದೇವಾಲಯ

ಗ್ರಾಮ: ಯರಗುಪ್ಪಿ   ಸ್ಥಳ: ಗ್ರಾಮದ ಹೊರಗೆ
ತಾಲೂಕು: ಕುಂದಗೋಳ   ಕಾಲ: ೧೨ನೇ ಶತಮಾನ
ಶೈಲಿ: ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಲುಕ್ಯ   ವಸ್ತು: ಕಪ್ಪುಶಿಲೆ

PRINCIPAL
K. E. Board's
First Grade Arts & Commerce College,
Shivaji Circle, Savadatti Road, Dharwad-6

ಕುಂದಗೋಳದಿಂದ ಈಶಾನ್ಯಕ್ಕೆ ೧೦ ಕಿ.ಮೀ. ಅಂತರದಲ್ಲಿ ಈ ದೇವಾಲಯವಿದೆ. ಗರ್ಭಗೃಹ, ಅಂತರಾಳ, ನವರಂಗ ಮತ್ತು ಅಧುನಿಕ ಮುಖಮಂಟಪವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಗರ್ಭಗೃಹವು ಚೌಕಾಕಾರವಾಗಿದ್ದು, ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ನಾರಾಯಣನ ಶಿಲ್ಪವಿದೆ. ಗರ್ಭಗೃಹದ ಭಿತ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಆರು ಅರೆಗಂಬಗಳಿದ್ದು, ವಿತಾನದಲ್ಲಿ ಅರಳಿದ ಪದ್ಮವಿದೆ. ಇದರ ಪ್ರವೇಶದ್ವಾರ ಪಂಚಶಾಖೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಗರ್ಭಗೃಹಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಂತೆ ಅಂತರಾಳವಿದ್ದು, ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಎರಡು ಸ್ತಂಭಗಳ ಮೇಲೆ ಮಕರ ತೋರಣವಿದೆ. ಈ ಸ್ತಂಭಗಳಲ್ಲಿ ಪೀಠ, ಪಾದ, ವೃತ್ತಾಕಾರದ ದಿಂಡುಗಳು, ಘಂಟಾಕಾರ ಕಳಶ, ಫಲಕಗಳಿವೆ. ಈ ಘಂಟಾಕಾರ ಎಲೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಲಂಕರಣವಿದ್ದು, ಮಕರಗಳ ಬಾಯಿಯಿಂದ ಹೊರಟ ಕಮಲದ ಮೊಗ್ಗಿನ ಅಲಂಕರಣವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ. ಇವುಗಳ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮ, ವಿಷ್ಣು, ಮಹೇಶ್ವರರ ಚಿತ್ರಗಳಿವೆ. ಅಲ್ಲದೇ ಮುಂಭಾಗದ ಪಟ್ಟಿಕೆಯ ಮೇಲೆ ಅವರುಗಳ ವಾಹನ ಹಂಸ, ಗರುಡ, ನಂದಿಯನ್ನು ತೋರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ನಂದಿಯ ಬದಿಯಲ್ಲಿ ಚೇಳನ್ನು ತೋರಿಸಿರುವುದು ವಿಶೇಷವಾಗಿದೆ. ಅಂತರಾಳಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿ ಕೊಂಡಂತೆ ನವರಂಗ ಇದೆ. ಇದರ ಮಧ್ಯ ನಾಲ್ಕು ಸ್ತಂಭಗಳಿವೆ. ಪೀಠ, ಪಾದ, ವೃತ್ತಾಕಾರದ ದಿಂಡುಗಳು, ಘಂಟಾಕಾರ ಕಳಶ, ಫಲಕ ಮತ್ತು ಸರಳ ಬೋಧಿಗೆ ಇದೆ. ದಿಂಡಿನಲ್ಲಿ ರತ್ನ, ಘಂಟಾಕಾರದಲ್ಲಿ ಎಲೆಗಳ ಅಲಂಕರಣವಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ವಿತಾನದಲ್ಲಿ ಅರಳಿದ ಪದ್ಮವಿದೆ. ದೇವಾಲಯದ ಪ್ರವೇಶದ್ವಾರವು ತ್ರಿಶಾಖೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ಪದ್ಮ, ಲತಾ ಬಳ್ಳಿಗಳ ಅಲಂಕರಣವಿದೆ. ದೇವಾಲಯದ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಆಧುನಿಕ ಮುಖಮಂಟಪವನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.[೮]

ರಂಗನಾಥ ದೇವಾಲಯ

ಗ್ರಾಮ: ದೇವರ ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ ಸ್ಥಳ: ಗ್ರಾಮದ ಹೊರಗೆ

ತಾಲೂಕು: ಧಾರವಾಡ ಕಾಲ: ೧೨ನೇ ಶತಮಾನ

ಶೈಲಿ: ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಲುಕ್ಯ ವಸ್ತು: ಕಪ್ಪುಶಿಲೆ

ಧಾರವಾಡದಿಂದ ನೈರುತ್ಯಕ್ಕೆ ೧೨ ಕಿ.ಮೀ ಅಂತರದಲ್ಲಿ ರಂಗನಾಥ ದೇವಾಲಯವಿದೆ. ಇದು ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿದ್ದು, ಗರ್ಭಗೃಹ, ಅಂತರಾಳ, ನವರಂಗವನ್ನು ಒಳ ಗೊಂಡಿದೆ. ಗರ್ಭಗೃಹವು ಚೌಕಾಕಾರವಾಗಿದ್ದು, ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೇಶವನು ಸಮಭಂಗಿಯಲ್ಲಿ ಚತುರ್ಭುಜಧಾರಿಯಾಗಿ ನಿಂತಿದ್ದಾನೆ. ಗರ್ಭಗೃಹದ ಪ್ರವೇಶದ್ವಾರವು ಪಂಚಶಾಖೆಗಳಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದು, ಅದರಲ್ಲಿ ಎರಡು ಶಾಖೆಗಳು ಲಲಾಟದಲ್ಲಿ ಹರಡಿವೆ. ಈ ಲಲಾಟದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವಿನ ಚಿತ್ರ ಮತ್ತು ಪೇದ್ಯ ಭಾಗದಲ್ಲಿ ದ್ವಾರಪಾಲಕರ ಮತ್ತು ಸ್ತ್ರೀಯರ ಚಿತ್ರಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಗರ್ಭಗೃಹಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಂತೆ ಅಂತರಾಳವಿದೆ. ಲಲಾಟದಲ್ಲಿ ವಿತಾನದಲ್ಲಿ ಅರಳಿದ ಪದ್ಮದ ಅಲಂಕರಣವಿದೆ. ಇದರ ಪ್ರವೇಶದ್ವಾರ ಸ್ತಂಭಶಾಖೆಯನ್ನು

ಹೊಂದಿದ್ದು, ಲಲಾಟದಲ್ಲಿ ಪದ್ಮದ ಅಲಂಕರಣವಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಲಲಾಟ ಪಟ್ಟಿಕೆಯ ಮೇಲೆ ಕಪಾಲವಿದೆ. ಉತ್ತರಾಂಗದಲ್ಲಿ ಐದು ಕಿರು ಶಿಖರಗಳಿದ್ದು, ಈ ಶಿಖರಗಳು ರೇಖಾನಾಗರ ಶೈಲಿಯಲ್ಲಿವೆ. ಅಂತರಾಳಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಂತೆ ನವರಂಗವಿದೆ. ಇಲ್ಲಿ ದೇವಕೋಷ್ಟಕಗಳಿದ್ದು, ಗಣೇಶ ಮತ್ತು ಮಹಿಷಾಸುರಮರ್ಧಿನಿಯ ಶಿಲ್ಪಗಳು ಕಂಡು ಬರುತ್ತವೆ. ಈ ನವರಂಗದ ವಿತಾನದಲ್ಲಿ ಅರಳಿದ ಪದ್ಮದ ಅಲಂಕರಣವಿದೆ. ಇದರ ಪ್ರವೇಶದ್ವಾರವು ಸರಳತೆಯಿಂದ ಕೂಡಿದೆ. ಹಾಗೂ ಈ ದೇವಾಲಯದ ಮುಂಭಾಗದಲ್ಲಿ ಪುಷ್ಕರಿಣಿ ಇದೆ.[೯]

ವೀರನಾರಾಯಣ ದೇವಾಲಯ

ಗ್ರಾಮ: ಕೋಳಿವಾಡ ಸ್ಥಳ: ಗ್ರಾಮದ ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ

ತಾಲೂಕು: ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿ ಕಾಲ: ೧೨ನೇ ಶತಮಾನ

ಶೈಲಿ: ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಲುಕ್ಯ ವಸ್ತು: ಕಪ್ಪುಶಿಲೆ

ಹುಬ್ಬಳ್ಳಿಯಿಂದ ಪೂರ್ವಕ್ಕೆ ೨೯ ಕಿ.ಮೀ ಅಂತರಾಳದಲ್ಲಿ ವೀರನಾರಾಯಣ ದೇವಾಲಯವಿದೆ. ಪೂರ್ವಾಭಿಮುಖವಾಗಿರುವ ಈ ದೇವಾಲಯವು ಗರ್ಭಗೃಹ, ಅಂತರಾಳ ಮತ್ತು ನವರಂಗವನ್ನು ಒಳಗೊಂಡಿದೆ. ಗರ್ಭಗೃಹವು ಚೌಕಾಕಾರವಾಗಿದ್ದು, ಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಪೀಠದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ಣುವು ಸಮಭಂಗಿಯಲ್ಲಿ ನಿಂತಿದ್ದಾನೆ. ಗರ್ಭಗೃಹದ ಪ್ರವೇಶ ದ್ವಾರವು ಸರಳವಾಗಿದೆ. ಸರಳ ಲಲಾಟಬಿಂಬದಲ್ಲಿ "ಶ್ರೀ" ಎಂಬ ಆಧುನಿಕ ಹಿಂದಿ ಅಕ್ಷರವಿದೆ. ಹಾಗೆಯೇ ಬದಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಾಳೆದಿಂಡಿನ ಅಲಂಕರಣ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇದಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಂತೆ ಅಂತರಾಳವಿದೆ. ಇದರ ದ್ವಾರಬಂಧದಲ್ಲಿ ತ್ರಿಶಾಖೆಗಳು ಕಂಡುಬರುತ್ತವೆ. ಸರಳವಾದ ಉಬ್ಬಿದ ಲಲಾಟಪಟ್ಟಿಕೆ ಇದ್ದು, ಇದರ ಬದಿಗಳಲ್ಲಿ ಬಾಳೆದಿಂಡಿನ ಅಲಂಕಾರವಿದೆ. ದ್ವಾರಬಂಧದ ಇಕ್ಕೆಲಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರು ಸಾಲಿನ ಜಾಲಾಂದ್ರ ಗಳಿದ್ದು, ಇವುಗಳ ಗೂಡಿನಲ್ಲಿ ಪದ್ಮದ ಅಲಂಕರಣವಿದೆ. ಅಂತರಾಳಕ್ಕೆ ಹೊಂದಿ ಕೊಂಡಂತೆ ನವರಂಗವಿದ್ದು, ಆದರೆ ಇಂದು ಪಾಳುಬಿದ್ದಿದೆ. ಆದರೆ ಇದಕ್ಕೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸ್ತಂಭಗಳು ದೇವಾಲಯದ ಆವರಣ ಮತ್ತು ಮಹಾಮಾಯಿ ದೇವಸ್ಥಾನದ ಮುಂಭಾಗ ದಲ್ಲಿ ಕಂಡುಬರುತ್ತದೆ. ಇನ್ನು ದೇವಾಲಯದ ಊರ್ಧ್ವಮುಖ ಜೀರ್ಣೋದ್ಧಾರ ಗೊಂಡಿರುವುದನ್ನು ಕಾಣುತ್ತೇವೆ.[೧೦]

ಅಡಿಟಿಪ್ಪಣಿಗಳು

೧. ಕಲಬುರ್ಗಿ ಎಂ.ಎಂ.(ಸಂ), ೧೯೭೩, ಧಾರವಾಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಶಾಸನಸೂಚಿ, ಪು.೧. ಶಾ.ಸಂ.೬.

೨. ಇ.ಪಿ. ೧೩ ಶಾ.ಸಂ. ೨೮.

PRINCIPAL
K. E. Board's
First Grade Arts & Commerce College,
Shivaji Circle, [illegible]datti Road, Dharwad-6

Inscriptions of Vaishnava Temples in Dharwad District.

Article by Dr. Suresh Hangalla.

Dr. Suresh Hanagalla While reorganising the history of Karnataka Dharwad unique district has its unified place of importance. The reference of the name of Dharwad is in the inscriptions found in Someshwar Temple of Managundi and Hombala presently Dharwad district has 5 Talukas,namely Dharwad,Hubli,Navalagund,Kundagol and Kalaghatagi.

1)Narayan Temple in Yaraguppi Taluka Kundagol

2)Ranganath Temple in Devarhubballi Taluka Dharwad

3)Veersnarayan Temple in Koliwad Taluka Hubli

K. E. BOARD'S FIRST GRADE ARTS & COMMERCE COLLEGE DHARWAD-6 COLLEGE CODE: 1218

PRINCIPAL
K. E. Board's
First Grade Arts & Commerce College,
Shivaji Circle, Savadatti Road, Dharwad-6